

'Schaamteloos simpel, eindeloos lekker, niet al te gezond: soulfood.' – Robert van Gijssel over nieuw cd-boek

7 up, 49 jaar later

VOOR DE ACHTSTE KEER ZIEN DE HOOFDPERSONEN UIT DE VERMAARDE BRITSE DOCUMENTAIREREEKS HUN LEVEN DOOR DE CAMERA VASTGELEGD. **HOE ERVAREN ZE DIT?**Uit *Seven Up!* (1964), naar zou blijken eerste uit lange reeks documentaires over de levens van verschillende Britten.

Foto BBC

Bezinningsoord als een stal

BOEDDHISTISCHE THUISPLAATS NAAD-
LOOS IN ZEEUWS LANDSCHAP PAG 7

Soul & food: boek & cd

LEKKER VETTE ZWARTE TRADITIE
VAN ZINGEN OVER SOULFOOD PAG 8

Gevallen doek

LANGS BIJ TWEE
SLUITENDE THEATERS PAG 11

TV recensie

JEAN-PIERRE GEELLEN

Uitgeblikt

Je weet het nooit helemaal zeker (wacht tot het rode licht gedoofd is), maar het heeft er alle schijn van dat het voorbij is. Televisie is eindelijk uitgeblijkt. Als eenvoudige kijker was het nauwelijks bij te benen, die eeuwig draaiende carousel van gebeurtenissen en hoofden. Wilders, Epke Zonderland, André Kuipers, Patty Brard die zich te pletter stort op het water.

Alleen de NOS al produceerde een karrevracht aan terugblikken en jaaroverzichten. De doorgaans originele nieuwsrubriek *EditieNL* op RTL kon het zelfs op Nieuwjaarsavond niet laten 2012 nog eens even samen te vatten in koddige onderwerpen.

De NOS was te midden van al dat omzien bepaald niet de slechtste: de terugblik van Dominique van der Heyde op het politieke jaar was in elk geval origineel in z'n aanpak - met glansrijke bijrol voor haar hond en oude auto. Maar ook de NOS leed aan overvloed: na een week van politiek, sport, doden en een Oranje-jaaroverzicht kreeg de kijker op Oudejaarsavond nog eens een nieuwsoverzicht voorgeschoteld. Mooi vormgegeven, maar jongens: wéér die rellen in Haren, de sportzomer, de verkiezingen.

En nóg was toen het jaar niet afgesloten. *DWDD* speelde een troef breed uit: de vaak vermakelijke filmpjes (vaak afkomstig van internet en *Man bijt hond*) waarmee het programma dagelijks scoort, worden in *DWDD* zelf al elke zondag herhaald. De beste komen terug in de maandelijkse media-uitzendingen aan het einde van de maand. Net als vorig jaar praatte Matthijs van Nieuwkerk ze - samen met Claudia de Breij - voor Oudjaar opnieuw aan elkaar. Voor wie de sinterklaaspapierverzamelaar, de Vlaamse bakken-tapper Philippe Geubels en de neerstortende huiskat

Nauwelijks meer bij te benen, die carousel van terugblikken en overzichten

toen nóg niet had gezien, werd *De tv draait door in 2012* nog maar eens herhaald op Nieuwjaarsavond.

Maar eerst moest je het feestgeknal van cabaretbommen en oudejaarsconferenties nog zien te doorstaan zonder schade aan gehoor of gezicht. Guido Weijers brandde zondag zijn vingers aan flauwe, veel te voorspelbare grappen over 2012.

Gunstige uitzondering was op oudejaarsavond *Het eerlijke verhaal*. Erik van Muiswinkel, Sanne Wallis de Vries, Niels van der Laan, Jeroen Woe, Joep van Deudekom en Rob Urgert maakten voor de VARA een vlotte, verrassende en afwisselende show vol vrolijke ironie en zelfspot over de volksaard, *factcheckers* en de alom aanwezige André Kuipers, met hooguit enkele scènes die minder specifiek op het afgelopen jaar sloegen.

Op de avond werd elders een koolzuurrijke cocktail geschonken van Jan Smit, Xander de Buissonjé, Glennis Grace, Jeroen van Koningsbrugge en Guus Meeuwis - allen in steeds wisselende gedaanten, van zanger tot presentator, spelletjeskandidaat of geïnterviewde. Perfecte voorwaarden om de volgende ochtend op de bank het *Nieuwjaarsconcert* te beluisteren, met de oudejaarskater op schoot. De NOS serveerde vanuit Wenen de belegen oliebol Joop van Zijl, die 'de bloemenpracht uit het Italiaanse San Remo' roemde. Niets nieuws onder de Nieuwjaarszon: een moppie Strauss, walsje hier, marsje daar - de enige die ontbrak was maestro Kleine Viezerik. Even leek het erop, toen dirigent Franz Welsch zich met koksmuts en pollepel zelfs volgens Van Zijl ontpopte tot 'cabaretse Sinterklaas'.

We zijn uitgeblijkt. Zelden zo uitgekeken naar een nieuw jaar.

Leven

PROFIEL DEELNEMERS 'S WERELDS OUDSTE REALITY-TV-PROGRAMMA

TONY: ZELF EEN STER

Hij groeide op in een volksbuurt in Oost-Londen, zijn vader had wegens diefstal in de gevangenis gezeten. De verwachting van de programmamakers was dat Tony voor galg en rad zou opgroeien. Maar hij werkte zich tot eigenaar van een taxibedrijf, met een eigen huis in Engeland en een tweede in

Spanje. Tony behoort tot de weinigen die met groot plezier aan de serie meewerken en probeert soms 'afvallers' over te halen terug te keren. 'Meestal ben ik de cabbie die de beroemdheden vervoert, maar soms word ik door mijn klanten herkend en ben ik zélf de ster!'

Ups & downs

'7 Up' was in 1964 bedoeld als een eenmalig portret van 7-jarige Britse kinderen. Maar de makers besloten elke zeven jaar terug te keren. Inmiddels zijn de deelnemers 56. In V vertellen makers en geportretteerden over hun ervaringen.

Door Hans Bouman

SUE: UIT DE SLEUR BREKEN

Sue doorliep enkele jaren middelbare school, had een aantal baantjes en vervulde ten tijde van *49 Up* een administratieve functie aan het Queen Mary College in Londen. Voor haar zijn de optredens in de *Up*-serie een ontsnapping aan de sleur. 'Het is best leuk om elke zeven jaar een maandlang 'we-

reldberoemd' te zijn. Alleen: elke keer als ik word gebeld voor een nieuwe aflevering, vraag ik me af wat ik de afgelopen zeven jaar heb meegemaakt. Ik zou willen dat er nu en dan iets dramatisch in mijn leven gebeurde, zodat ik wat te melden had. Maar nee, ik ben maar een doodgewoon iemand.'

Michael Apteds magnum opus

De 'Up-serie' werd in 2005 in het Britse televisieprogramma The 50 Greatest Documentaries tot de beste documentaire aller tijden uitgeroepen. Michael Apted is als enige van de makers vanaf het begin bij de serie betrokken geweest. Aan *7 Up* werkte hij mee als researcher, later werd hij regisseur en producent. De inmiddels 71-jarige in Los Angeles woonachtige Engelsman, die veel speelfilms in Hollywood maakte, waaronder de Bond-film *The World Is Not Enough*, beschouwt de documentairereeks als zijn magnum opus. 'Ik hoop dat alle uppers mij overleven en dat ze de programma's na mijn dood met een andere regisseur vervolgen.'

BRUCE: MILDE INTERVENTIE

Als 7-jarige kostschoolleerling stal een ernstig kijkende Bruce de harten van de kijkers met zijn uitspraak dat hij missionaris wilde worden en arme mensen wilde helpen 'een min of meer goed leven' te leiden. Hij studeerde wiskunde in Oxford, ging uit idealisme op een middelbare school in een achterstads-

wijk werken en gaf les in Sri Lanka. Terug in Londen verschafte hij de dakloze Neil onderdak. Bruce kreeg bijna uitsluitend positieve reacties van het kijkerspubliek en beoordeelt zijn deelname aan de serie mild als 'een kleine, periodiek terugkerende interventie in mijn leven'.

JACKIE: MET PLEZIER MEEGEWERKT

Samen met Sue en Lynn groeide Jackie op in een arbeidersmilieu in Oost-Londen. De drie moesten dienen als tegenpolen van de bevoorrechte John, Andrew en Charles. Op 7-jarige leeftijd was het Jackies droom bij het warenhuis Woolworth the werken. Ze volgde een paar jaar middelbare school, kreeg

meerdere kinderen die ze grotendeels in haar eentje opvoedde en verhuisde naar Schotland. Hoewel ze in de documentaire enkele keren stevig de confrontatie aangaat met de haars inziens bevooroordeelde Apted, zegt ze altijd met plezier aan de programma's te hebben meegewerkt.

Wat betekent het om elke zeven jaar ten overstaan van de hele wereld je ziel en zaligheid te moeten blootleggen en telkens weer met uitspraken uit het verleden te worden geconfronteerd? Er zijn veertien Britten die daarop een haarfijn antwoord kunnen geven. Het zijn de deelnemers aan de zogeheten *Up*-serie, de documentairereeks waarbij de deelnemers om de zeven jaar over hun leven vertellen.

Hun gevoelens lopen sterk uiteen, zoals ook hun persoonlijkheden, en de programma's laten niemand onberoerd. Niet voor niets leek de cast door de jaren net een duiventil: deelnemers die de serie verlieten, terugkeerden, weer verdwenen of niets meer met het programma te maken wilden hebben. Na allerlei verwikke-

lingen maken in de achtste editie dertien van de veertien oorspronkelijke deelnemers hun opwachting.

Eigenlijk was het nooit de bedoeling dat de programma's een serie zouden worden. Toen Granada Television in 1963 besloot een reeks 7-jarige kinderen te portretteren, was dat bedoeld als een eenmalige uitzending, waarin het Britse klassensysteem aan de kaak zou worden gesteld.

De kinderen - tien jongens en vier meisjes - werden met zorg geselecteerd, met name uit de uitersten van de Britse samenleving, want dat gaf mooie contrasten. Motto van het programma was de aan de jezuïeten toegeschreven uitspraak: 'Geef me een kind tot zijn 7de en ik toon je de man'. Oftewel: wie met een gouden lepel in zijn mond is geboren, wordt straks

welarend en invloedrijk. Maar ben je voor een dubbeltje geboren...

En inderdaad: de film, *7 Up* geheten, toonde zelfverzekerde, bekakt sprekende jongetjes die hun toekomstige studieloopbaan van prep-school via kostschool tot Oxbridge-college in detail konden opnoemen, en arbeidersmeisjes die hooguit een loopbaan als verkoopster bij Woolworth's in het verschiep zagen.

Het was een idee van een Granada-medewerker, geopperd tijdens de lunch, die de filmploeg zeven jaar later naar de kinderen deed terugkeren. Zo ontstond *7+ Seven*, met tussenpozen van telkens zeven jaar gevolgd door *21 Up*, *28 Up* enzovoort. Inmiddels zijn we aanbeland bij *56 Up*.

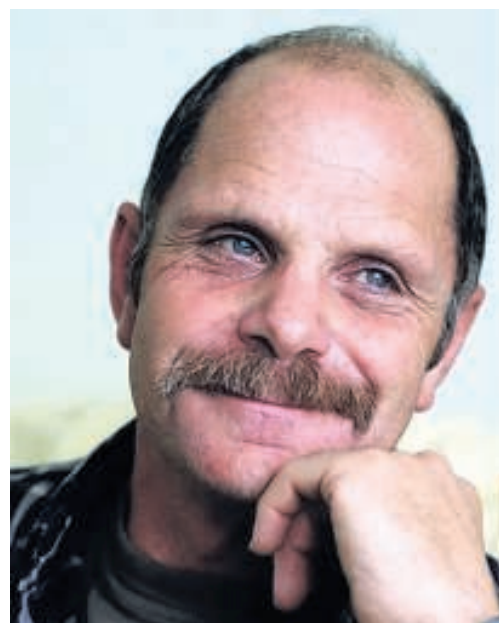
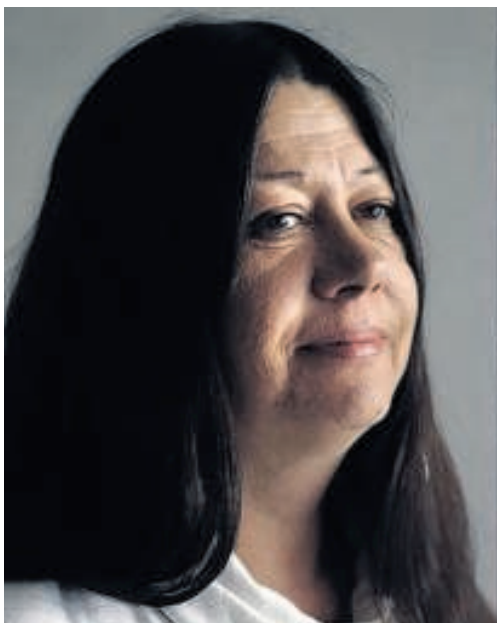
De aanvankelijke politieke invalshoek van de programma's is gaandeweg steeds verder naar

de achtergrond verschoven. Nu valt de serie vooral op als een reeks unieke portretten van mensenlevens. Maar die portretten worden niet zonder prijs gemaakt.

Al in *7+ Seven* werd duidelijk dat het optreden in het eerste programma niet voor alle deelnemers even aangenaam was uitgevallen. Andrew bleek als 7-jarige enkele van zijn deftige toekomstige scholen door elkaar te hebben gehaald en was daarover zowel thuis als op school de les gelezen. Een verontwaardigde John, op zijn beurt, voelde zich getypecast als het cliché van de verwende kostschooljongen.

Tegen de tijd dat ze volwassen werden, begonnen steeds meer deelnemers het programma als een bezoeking te ervaren. Dikwijls was

➔ Lees verder op pagina V4

LYNN: ÉÉN GROTE FAMILIE

Als enige van de drie East End-girls bestoot Lynn hoger voortgezet onderwijs te volgen en een maatschappelijke loopbaan na te streven. Ze trouwde en kreeg kinderen, maar bleef haar hele leven werken als bibliothecaresse. In *35 Up* vertelde de snel ouder worden- de Lynn over haar gezondheidsproble-

men: 'er zitten aderen in mijn hersenen die er niet horen'. Er bestaat geen medische behandeling voor haar probleem, maar haar conditie weerhoudt haar er niet van aan de documentaire te blijven deelnemen. 'Wij zijn met zijn allen één grote familie en hebben een band die nooit verdwijnt.'

PAUL: MEER ZELFVERTROUWEN

Samen met Symon was Paul een van de kinderen die door hun gescheiden ouders in een kindertehuis werden geplaatst. Later verhuisde hij met zijn vader en diens nieuwe echtgenote naar Australië, waar hij in de bouw terecht kwam. Hij toont vanaf de eerste aflevering weinig zelfvertrouwen en vindt het

lastig over zichzelf te praten. Volgens zijn echtgenote hebben de programma's een gunstig effect gehad op Pauls zelfbeeld. 'De documentaire toont dat elk leven een fascinerend verhaal is, compleet met drama en waardigheid. Dankzij de programma's heeft Paul geleerd met trots naar zijn leven te kijken.'

SYMON: BANG DOM TE WORDEN GEVONDEN

Van de veertien deelnemers is Symon de enige van gemengde etnische komaf. Hij werd geboren in een eenoudergezin en woonde enige tijd in hetzelfde kindertehuis als Paul. Simon nam niet deel aan *35 Up* omdat hij in een pijnlijke scheiding zat en hij sterk was aangedaan door de dood van zijn moeder.

Zelfs een persoonlijk pleidooi van Tony ('door de brievenbus, hij wilde de deur niet opendoen') mocht niet baten. Vanaf *42 Up* doet Symon weer mee. 'Ik ben altijd verlegen geweest, bang dat de kijkers mijn uitspraken dom zouden vinden. Daarom heb ik nooit het achterste van mijn tong laten zien.'

JOHN: ZEVENJAARLIJKSE GIFPIL

John is een van de drie 'rijkeluisjongetjes' die de bijnaam 'the three wise men' kregen. Hij groeide op in de deftige Londense wijk Kensington en volgde een opleiding aan gerenommeerde kostscholen, waarna hij rechten studeerde in Oxford. Hij was niet erg populair vanwege zijn elitaire en

arrogante uitspraken. John heeft een uitgesproken hekel aan de *Up*-serie, die hij vergeleek met een gifpil die elke zeven jaar wordt toegediend. John weigerde medewerking aan *28 Up* en *42 Up* en nam pas weer deel nadat Apted als interviewer was vervangen door zijn assistente Claire Lewis.

→ Vervolg van pagina V3

het niet eens de inbreuk op hun privacy als wel de beperkte invalshoek van de portretten die hen stoorde.

'Ze hebben hun conclusies al klaar', aldus Peter, tijdens een receptie ter gelegenheid van *21 Up*, waarvan ook fragmenten in het programma werden getoond. Tijdens diezelfde receptie waren aankomend taxichauffeur Tony en de in driedelig grijs gestoken rechtenstudent John het roerend met elkaar eens: 'Ze manipuleren tot op het punt dat jij goed bent en ik slecht', waarbij de twee het overigens van mening verschilden wie als goed en wie als slecht werd gepresenteerd.

Natuurkundestudent Nick was milder in

zijn oordeel. Hij vond dat het kijkerspubliek te veel waarde hechtte aan de korte portretten die van de deelnemers werden geschetst en dat het programma 'geen serieuze studie' was. 'Als we dat accepteren, is het wel aangenaam entertainment.'

Maar zeven jaar later leek onvrede onder de deelnemers de toekomst het programma serieus te bedreigen. In *28 Up* bleken twee van de 'three wise men', zoals drie rijkeluiszontjes in de serie gekscherend werden genoemd, te zijn afgevallen: John en Charles. 'John schaamde zich voor een aantal uitspraken die hij in het allereerste programma had gedaan', zei regisseur Michael Apted. 'Er zijn veel mensen over hem heen gevallen en hij voelde zich daarna steeds in de verdediging gedrukt.'

Geregeld brachten boze deelnemers de toekomst van de documentaire in gevaar

Grotere controverses tussen deelnemers en programmamakers ontstonden rond de uitzending van *28 Up*. Nick was naar de Verenigde Staten geëmigreerd, waar hij een baan kreeg aan de University of Wisconsin. Hij was gehuwd met een Engelse, Jackie, die uitvoerig in het programma aan het woord kwam. Apted had uit de eigenzinnige uitspraken van Jackie afgeleid dat het niet goed zat met deze relatie en benadrukte dat sterk in de montage.

'Ik heb in de programmareeks een aantal keren de fout gemaakt dat ik probeerde te raden welke loop de levens van de deelnemers zouden nemen', verklaarde Apted later. 'Eerder al had ik Tony gevraagd met zijn taxi langs allerlei Londense misdaadlocaties te rijden. Ik was ervan overtuigd dat hij het verkeerde pad zou op-

NICK: KLIMMEN OP DE SOCIALE LADDER

De intellectueel van het gezelschap. Hij moest naar de Verenigde Staten uitwijken om een baan te vinden. Kernfysicus Nick groeide op als boerenzoon in Yorkshire, promoveerde in Cambridge en is een van Apteds persoonlijke favorieten, deels vanwege hun gemeenschappelijke expat-status,

maar waarschijnlijk ook omdat de regisseur onder de indruk is van Nick als *social climber*. 'Ik heb er jaren van gedroomd beroemder te worden dankzij mijn wetenschappelijk onderzoek dan dankzij de serie, maar die hoop heb ik opgegeven.' Hij beschouwt de documentairereeks nu als 'uniek'.

SUZY: BUITENGEWOON PIJNLIJK

Suzy behoort tot dezelfde sociale klasse als de 'three wise men', maar heeft nooit echt een maatschappelijke loopbaan geambieerd. De ontwikkeling die zij tussen *21 Up* en *28 Up* doormaakte, behoort tot de fascinerendste uit de serie: van een cynische en obstinate kettingrookster veranderde ze in een

evenwichtige vrouw - met dank aan haar partner. Ze beschouwt deelname als een pijnlijk proces 'waarin emotionele bagage die je dacht te hebben opgeborgen elke zeven jaar weer tevoorschijn wordt gehaald. Mensen denken je te kennen en te weten wat je denkt. Dat is kwetsend en onwaar.'

ANDREW: WENS HET NIEMAND TOE

Andrew zat ten tijde van *7 Up* op dezelfde elitaire pre-preparatory school als John en Charles. Hij studeerde rechten in Cambridge en had vervolgens een succesvolle loopbaan, aanvankelijk in de advocatuur en vervolgens in het bedrijfsleven. De wat kleurloze Andrew is iemand die je ervan verdenkt te be-

leefd te zijn om uit het programma te stappen, maar die tegelijkertijd zijn uiterste best doet zo weinig mogelijk over zichzelf te vertellen. 'Als iemand mij zou benaderen of mijn kinderen in een dergelijk programma mochten optreden, zou ik niet enthousiast zijn. Ik wens het niemand toe.'

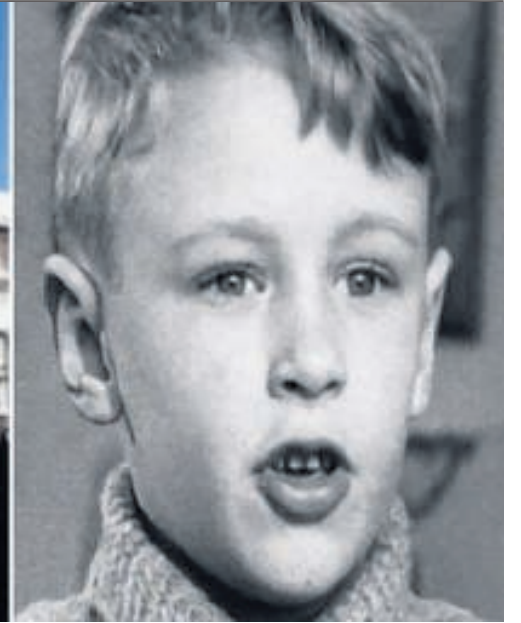
gaan en wilde die beelden gebruiken als ik hem bijvoorbeeld in de gevangenis zou interviewen.' Laconiek als hij is, betoonde Tony zich hierover jaren later niet rancuneus. Hij merkte slechts op: 'You can't judge a book by its cover, Michael.'

Maar Apteds pogingen de mislukte relatie tussen Nick en Jackie te 'voorspellen' vielen minder goed. Nick was gekwetst en Jackie weigerde verdere medewerking. 'Ik heb mezelf toen in de voet geschoten', zegt Apted. 'Ik probeerde het geringe aantal vrouwen in de serie te compenseren door de partners in beeld te brengen en Jackie was interessant.' Uiteindelijk zouden Nick en Jackie uit elkaar gaan, maar pas vijftien jaar later.

Hoe groot het effect van de serie op iemands

persoonlijke leven kan zijn, ondervond Peter. Ten tijde van *28 Up* was hij leraar en in de door Apted geselecteerde beeldfragmenten liet hij zich in scherpe bewoordingen uit over Margaret Thatcher en het verval van het onderwijs tijdens haar bewind. Hij maakte een cynische en gedesillusioneerde indruk en de volgende dag schreeuwde met name de rechtse Murdochpers moord en brand. Moesten ouders hun kinderen blootstellen aan deze 'angry young Red'? Na deze woedende reacties trok Peter zich terug uit zowel de serie als het onderwijs.

'Het moeilijkste is om de deelnemers elke zeven jaar opnieuw over te halen mee te doen', stelt Apted. 'Het is duidelijk dat je op een heftige manier hun privéleven binnendringt. Bij sommigen voel je ook een zekere bitterheid: ze

PETER: GROOTSTE GEMENE DELERS

Peter werd samen met Neil gecast als kind uit de opkomende middenklasse. Hij groeide op in Liverpool, waar hij nog steeds woont. De eerste drie afleveringen viel hij niet op, maar toen hij in *28 Up* als geschiedenisleraar de regering Thatcher verketterde, vielen veel kranten over hem heen. Peter gaf

deels de schuld aan het programma en deed niet mee aan de volgende drie edities. In *56 Up* keert hij - nieuwe baan, nieuw huwelijk - terug, voornamelijk om zijn band te promoten. 'De beelden zijn bedoeld voor massaconsumptie: wij zijn geen individuen, maar een reeks grootste gemene delers.'

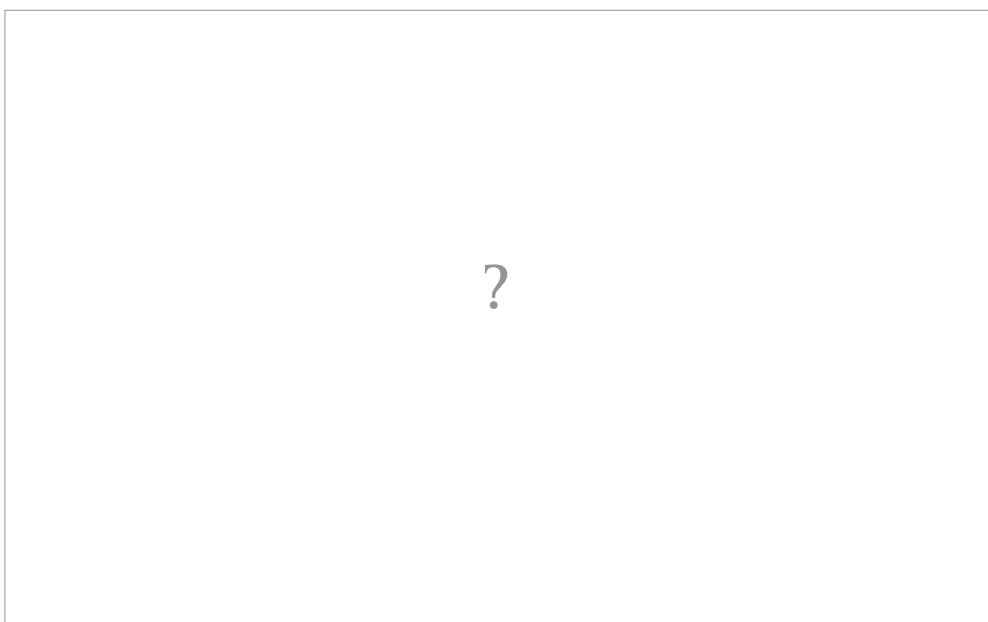
hebben het gevoel dat ze geen keus hadden, dat ze door hun ouders of leraren in het programma zijn gearachuteerd en als volwassenen ontdekten dat ze deel uitmaakten van een fenomeen waar je maar heel moeilijk uit kunt stappen.'

Waarschijnlijk is dat de grote paradox van de documentairereeks: ondanks alle bezwaren komt bijna iedereen elke zeven jaar weer opdrijven.

Ten tijde van *35 Up* leek de toekomst van documentaire in gevaar. Met Symon had een vierde deelnemer de serie verlaten en leegloop dreigde. Maar in de jaren die volgden, keerden mensen die voorgoed voor het programma 'verloren' leken terug en in *56 Up* is op Charles na iedereen weer aanwezig.

'Het kan haast niet anders of het programma heeft sporen achtergelaten', denkt Michael Apted. 'Elke zeven jaar verantwoording afleggen over je leven is niet niets. Tegelijk geloof ik niet dat de serie tot radicale veranderingen in de levens van de deelnemers heeft geleid. Bruce en Neil zijn door het programma bevriend geraakt, maar niemand heeft er een baan of een relatie aan overgehouden. Er is echter wel iets anders ontstaan: een onmiskenbaar familiegevoel. Familieleden kiezen elkaar niet, maar ze delen wel een zekere lotsverbondenheid.'

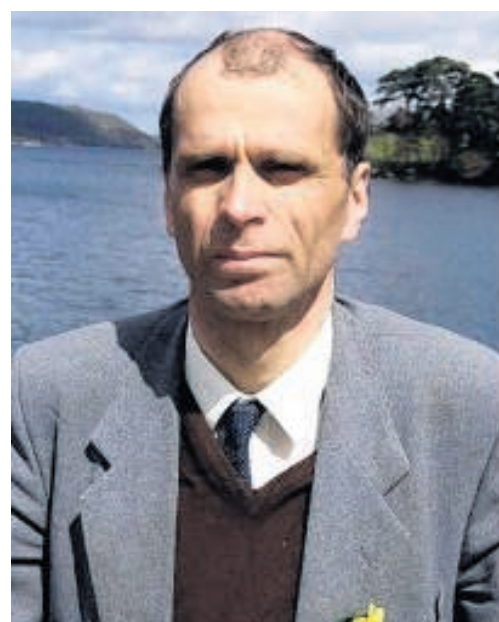
De documentaire *56 Up* wordt in drie delen uitgezonden: vanavond en op 3 en 4 januari om 22.30 uur op Nederland 2.

CHARLES: UIT BEELD VERDWENEN

Charles was de meest sexy verschijning in *21 Up*, de laatste aflevering waaraan hij deelnam. Daarin nam hij afstand van het elitaire milieu waaruit hij voortkwam. Vervolgens hield hij het voor gezien en dreigde zelfs met een rechtszaak als oude opnamen van hem werden vertoond. Dat was vreemd om-

dat Charles zelf televisiedocumentaires ging maken. Toen in 2005 het Channel 4-televisieprogramma *The 50 Greatest Documentaries* werd uitgezonden, eindigde de documentaire *Touching the Void*, geproduceerd door Charles, op de tweede plaats. Net achter de *Up*-serie.

NEIL: NIETS OPGELEVERD

Voor veel kijkers is Neil de fascinerendste deelnemer. Op zijn 7de was hij de blijmoedigste zelve, op zijn 14de en 21ste een onzekere tobber, om vervolgens als dakloze in Schotland rond te zwerven. Hij leed aan psychische problemen waarvoor hij zich niet wilde laten behandelen en leek zich richting

de afgrond te begeven. Het keerpunt kwam toen Bruce hem onder zijn hoede nam. Neil bleef een zoeker, die nooit een betaalde baan of een partner vond. Hij ontvangt meer reacties dan wie ook in de serie. 'Ik ben op een bepaalde manier beroemd, maar het heeft me helemaal niets opgeleverd.'